

Mindez csak nosztalgia?

A József Attila gimnázium a Villányi úton áll, a Feneketlen tó közelében, mögötte a Gellérthegy déli lankái húzódnak.

Az épületet tatarozzák. Nagy, sárga tömbjét állványzat veszi körül. Évek óta folyik a felújító munka, máris meghaladván az egykor volt építkezés teljes idejét.

Perczel Sándorné, a gimnázium tantestületének legrégibb tagja, 1954 óta tanít a Jóskában biológiát és kémiát. Jószerint mindent tud az iskoláról, s nosztalgiával emlékezik eltűnt időkre.

1

Amíg beszél, arcát és szemét figyelem. Lénye — így külső jelek alapján ítélve — szelídnek és egyszerűnek látszik. E szelídségben belesimul az okosság, az egyszerűséget pedig sok-sok tapasztalatból származó kétkedés járja át. Elégikus, ahogy beszél, elmúlt dolgok fölött merengve.

Öltözéke, frizurája valahogy asszonyosan, anyásan kedves-szigorú. Fehér köpenye gallérjánál látszik krémszínű selyem nyakkendője.

2

—Szüleim iparos emberek voltak. Magamról talán annyit, hogy valaha polgári iskolába jártam a pesti Margit-intézetbe, s orvos szerettem volna lenni nagyon, ezért különbözetivel átmentem a gimnáziumba, amelynek neve ottlétem idején Patrona Hungáriáeről Rozgonyi Piroskára változott, jóval később, 1957-ben pedig megint Margit-intézet lett.

—A gimnázium utolsó évében, 1950-ben jelentkeztem az Orvostudományi Egyetemre, de az ELTE-re hívtak be. Akkor jött divatba a tegezési láz. Én egy zárt közösségben nőttem fel, a szülői ház is elég konzervatívan nevelt, ezután úgy köszönni a vizsgabizottság elnökének, hogy szerbusz, igen-igen nehezemre esett. A felvételin hosszan elbeszélgettek velem, s a beszélgetés végén az elnök azt mondta: „*Jól van kislányom, matematika-fizika szakra készülhetsz.*” „Én matematika-fizika szakos nem leszek...” — mondtam neki felugorva, a székről. „*Üljél le, édes lányom, nyugodj meg, aztán mehetsz haza....*” Búsan mentem haza, s elkezdtem állást keresni, de augusztusban megjött a papír, hogy biológia-kémia szakra vettek fel. Ezért mindmostanáig hálás vagyok. Életem boldogságát fele részben az adta, hogy olyan munkát végeztem, amihez kedvem volt...

—Gyerekkoromról még annyit: otthon nagy szigorral, de csodálatos melegséggel neveltek minket. Apám következetes volt, anyám hatalmas kötevénybe pedig belefért az egész család. Hárman voltak, én a legkisebb. Rajongva szeretjük őket, mert az életük csak értünk volt. Azt hiszem, az a láng, amit anyám takargatott, az ég még most is az unokáim fölött. A férjem, aki 1954-ben lépett az oldalamra, szintén iparos családból, s meleg környezetből érkezett. Bátyja nagykövet lett, a férjem tanár. Sajnos most két éve, egy pillanat alatt vége lett az életének. Szívroham vitte el ötvenhat esztendőskorában. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a TTK analitikai tanszékén adjunktusként dolgozott, kémia-biológia szakos volt ő is. Engem az élet a tenyerén hordott sokáig, s a megért bánattal hord mostanáig, mert a gyerekeim is nagyon jók. Két lányom van, három pici fiúunokám. Soha nem az anyagiak érdekelték. Én mindig elfelejtettem, amikor beléptem az iskola kapuján, hogy ezért valamit kapok. Itt megszűnt minden egyéb.

—Az egyetem elvégzése után rögtön a József Attilába kerültem. 1954. Augusztus 14-én léptem be először ebbe az épületbe. Nagy boldogság volt. Amikor bejövök a kapun, most is ugyanúgy elfog az öröm és a szorongás, mint akkor.

3

— A tanítás nem volt szokatlan számomra. Negyedikes egyetemista koromtól egy vegyipari technikumban helyettesítettem, mivel az így keresett pénzre nagyon rá voltunk szorulva. A mértéktelen adók miatt szüleim feladták a kisipart, a terhek, a megpróbáltatások súlyos beteggé tették őket. Ekkor vállaltam a technikumban a helyettesítést. Nagyon nehéz éveket csináltam végig. Úgy gondolok mégis rá vissza, csodálatos idő volt az... Akkor már udvarolt a férjem.

— Édesapám betegségéből felépülve portás lett. Bátyám hazaköltözött hozzájuk. Velük élt, anyagilag ő támogatta őket, az ő gondja volt a nyugalmuk és anyagi biztonságuk. Ezzel rajtam is segített.

— Amikor idekerültem a József Attilába, Fiala Albert volt az igazgatónk. Az ötvennégyes év az iskola történetében fordulatot jelentett. Akkor vált szét a Kaffka és a József Attila Gimnázium. A második-harmadik emeleten voltak a lányok, a földszinten, a magasföldszinten és az első emeleten a fiúk. Csüngtek a lépcsőkorláton, amikor a lányok tornaórára mentek. Csodálatos tanári gárda volt akkor itt. Janson Vilmos, dr. Maróti Ferenc, Szenes Ervinné, Nagy Nándor, dr. Domokos Pál Péter, Scheitz Emil, dr. Benedickty Ernőné, dr. Szabó Dezső, Kunfalvi Rezső, dr. Balassa Lórántné, dr. Windisch Ferencné, dr. Krémer Erzsébet, Pálffy Zoltán, dr. Tárkányi Imre, Tarczal Béla, Greff Géza. Kiváló pedagógusok és oktatók valamennyien. Nagyon izgalmas hely volt ez egy ideérkező fiatal tanár számára, tényleg azt mondhatom, eszményképként fedezetem fel jó néhány kollégát, akinek lestem a pillanatait: hogy beszél a gyerekekkel, hogy készül fel, hogy vezeti az órát. Maróti Feri bácsi fizikát tanított, minden kísérletnél leszaladt hozzám: nézd meg kislányom, milyen gyönyörű, hogy működik. Este hatig-hétig ott ültek nála a gyerekek.

4

— Az idősebbek tanítottak minket viselni a hivatalt, helytállni pedagógusként, belénk nevelték, hogy szakmailag igényesek legyünk, s azt, hogy a diákért vagyunk itt. Úgy tudtak fegyelmet tartani az óráikon, hogy sohasem fegyelmeztek, sohasem emelték fel a hangjukat. Csendes és következetes volt az a nevelés. Érdekes volt ennek az iskolának a hangulata: a gimnázium akkor még értékhordozó volt, éppen ezért más volt a munkamorál. Úgy érzem, azok a gyerekek önmaguknak, az otthonuknak, a szülőknek, a tanároknak bizonyítottak... Belső szükségből? Vagy mindez csak nosztalgia?

— Elgondolkodtam azon is már, vajon miért lehetett ez úgy, ha úgy volt? A polgári társadalom hagyott talán épségben eszméket? Voltak még olyan értékek, amik egyértelműen léteztek? Kétség nem fért hozzájuk? Azoknak a gyerekeknek volt idejük mindenre: focizni, állatokat etetni, szakkörre járni. Nem hívni kellett őket ide, hanem küldeni, hogy menjenek már haza. A presztízs abban volt, hogy valamit megcsináltam, és jól csináltam meg. Megkérdezte múltkor tőlem egy TF-es hallgató, mi a különbség a mai és a régi iskola között. Sokáig gondolkoztam. A különbséget talán az érték mércéje és az érték megőrzése jelenti. Ma is vannak nagyon értékes gyerekeink, de az élet értékrendje nem egyértelmű, és az iskola nem különülhet el a külvilágtól. A pedagógus utánpótlás természetesen a mai kor szellemét és gondolkozásmódját képviseli, s ennek középpontjában sajnos nem a nevelés áll. Az sem biztos, hogy azok, akik szakmailag a legkiválóbbak, emberileg is annak bizonyulnak. Lehet persze, hogy minden ilyen bánatos érzés merő nosztalgia.

5

— Valahol probléma az, hogy most harmadiktól annak a gyerekeknek, aki tisztességesen tanul, egyszerűen nincs ideje másra. A legfontosabb az alapismeretek megszerzése: nem tudom, hogy a folytonos kísérletek, az új és új tankönyvek hasznosak-e? A gyakran változó irányelvek mellett nem könnyű az új ismereteket megtaníthatóvá formálni. A mindenáron való eredményre törekvés a különóráik tucatjának terhét rója a gyerekekre, de az egzisztenciateremtés gondja a pedagógusok nagy részét szintén a különórák vállalására kényszeríti, s ennek a káros hatását biztos, hogy megérik a gyerekek is.

— Azt hiszem, hogy ez a köztudatban is így van a gimnázium lecsökkent értékével kapcsolatban. *Közös cél érdekében kellene dolgoznunk ma is együtt a szülővel.* Valaha úgy volt: itt helyt álltunk a csaláért, ők otthon a pedagógusért és az iskoláért. Ma a szülő gyakran azzal jön be, hogy *kikéri magának, megkövetel, feljelent...* Tisztelet a kivételnek. Persze az az igazság: a pedagógustól is függ, hogy a szülő miképpen jön be. Ha a tanár tud a helyzet ura lenni, ha a hivatása magaslatán áll, nincsenek ilyen problémák. Ha úgy indítja be osztályát, a gyerekek tanulmányait, munkáját úgy irányítja, ahogy kell, akkor ezek a problémák elmaradnak.

— Ma a szellemi értékek devalvációja jelentkezik abban is, hogy mit akar csinálni a gyerek, milyen pályára készül. Jófejű fiúk és lányok kérdezik, minek tanuljak tovább, amikor sokkal kifizetődőbb, ha elmegyek butikosnak, hogy csak egy közkeletű példát mondjak. Egyértelműen a pénz került előtérbe a szellemiekkel szemben.

— A pedagógusok között nem egy, nem két gondolatváltás történik, ahol tulajdonképpen csakis ezek a dolgok jönnek szóba: a hivatás, az alázat a pedagógiával szemben, az igényesség és ezzel párhuzamosan a pénz. A tanár itt bent az iskolában, ha túlmunkát végez, egy óráért negyven forintot kap, otthon százötvenet. Kérdezem én, melyiket fogja választani a fiatal tanár, ha teszem azt, az anyósánál lakik. Mégis nagyon sokszor az érzelem és a szellemi igény kerül előtérbe: hogy a szakkört meg kell tartani, mert vannak olyan gyerekek, akik ezt megérdemlik, akikért érdemes meghozni ezt az áldozatot (?). Miért van szükség áldozatra?

— Kérdés kérdést követ. Milyen elvárása legyen egy pedagógusnak követelményrendszerében? Milyen igénye legyen etikailag szakmájában, s az általános morálban? Hogyan kell élni a szabadsággal, hogy ne váljon szabadossággá, hogy belőle ne visszaélés szülessen? Hogy a tanár partnere legyen a gyerekeknek, de kezében maradjon a szellemi vezetés. Hogyan szerezzen emberileg, erkölcsileg tekintélyt, de úgy, hogy az ne nyomasszon? Egy pedagógus mindig megmértetik a diákjai által, s ha könnyűnek találják, könnyűségével a gyerekekkel s az iskolával szemben vét... Ilyen beszélgetések zajlanak nálunk.

— A maga szakmáján belül mindenki megpróbálja a tudnivalókat széppé, érdekessé tenni, megpróbál szilárd követelményrendszert felállítani, megszerettetni a tudást, természetessé tenni az igényességet, a nevelésben pedig, emberi ráhatással, a helyes utat megmutatni, az értékek súlyát mérlegre tenni. Mindez személyes példaadás nélkül nem megy. Ha véleményt várunk a gyerektől, nekünk is véleményt kell tudnunk nyilvánítani. Minden kérdésre őszintén kell válaszolnunk lelkiismeretünk szerint, ha a kérdés szakmán kívüli területet érint, akkor is.

— Mindig nagyon boldog voltam, hogy ebben az iskolában taníthatok. Mindig örömmel nyugtáztam ezt. Hogy miért? Megkérdeztem egy volt diákomat, mit jelent számára a József Attila? Azt felelte: „*Tudom, hogy az ember nem lehet élete végéig gimnazista, de azt is tudom, hogy ez csak fizikailag igaz, a gondolatok világában lehetséges.*”

Kristóf Attila